

**ANADOLU ERENLERİNİN KAYNAĞI
HORASAN**

YAYIN NO: 968

ANADOLU ERENLERİNİN KAYNAĞI HORASAN

Mürsel Öztürk

© Bilge Kültür Sanat Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika No: 16228

1. Basım: Kültür Bakanlığı, 2001
Bilge Kültür Sanat' ta 1. Basım: Şubat 2020

ISBN: 978-605-7931-68-9

Kapak: *Yasin Çetin*

Sayfa Düzeni: *Nurel Naycı*

Baskı-Cilt: *Çevik Matbaacılık*

*Davutpaşa Cad. Besler İş Merkezi No: 20/18-19 Topkapı / İstanbul
Tel: (0212) 501 30 19*

Kapak Baskı: *Saner Matbaacılık*

BİLGE KÜLTÜR SANAT

Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han No: 1 Kat: 1 34110 Cağaloğlu / İstanbul

Tel: (0212) 520 72 53 (Pbx) Faks: (0212) 511 47 74

bilge@bilgeyayincilik.com www.bilgeyayincilik.com

ANADOLU ERENLERİNİN KAYNAĞI HORASAN

MÜRSEL ÖZTÜRK

Gözden geçirilmiş yeni basım

Prof. Dr. Mürsel Öztürk

1947 yılında Hacıbektaş'ın Engel köyünde doğdu. İlkokulu aynı köyde, ortaokulu Hacıbektaş Ortaokulunda ve liseyi Ankara Yıldırım Beyazıt Lisesinde bitirdikten sonra 1966 yılında girdiği Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Klâsik Şark Dilleri Bölümünden 1970 yılında mezun oldu. 1971'de Millî Eğitim Bakanlığının açtığı doktora bursu sınavlarını kazanarak Fransa'ya gitti. 1976'da Paris Sorbonne Üniversitesinde "doktor" unvanını aldı. 1977'de asistan olarak girdiği Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında 1982'de yardımcı doçent, 1983'te doçent ve 1988'de profesör oldu. 2014 yılında emekli oldu.

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	7
Kısaltmalar.....	9

BİRİNCİ BÖLÜM

I- HORASAN'IN COĞRAFİ KONUMU.....	11
II- İSLÂM TARİHİNDE HORASAN.....	14
III- HORASAN'DA TÜRKLER.....	17
a) Türklerin İslâm âlemi ile ilk teması	18
b) Horasan'da Gazneliler ile Selçukluların mücadeleleri.....	22
c) Selçukluların Horasan'a hâkim olmaları ve Selçuklu Devleti.....	29
d) Horasan'da Harezmsahlılar hâkimiyeti.....	34
IV- HORASAN'IN KÜLTÜR HAYATI.....	39
V- HORASAN'DA TASAVVUF: HORASAN EKOLÜ	41
VI- HORASAN TASAVVUFUNUN ANADOLU'YA ETKİLERİ.....	43
a) Melâmetîlik ve Fütüvvet.....	46
b) Kalenderîlik.....	73
c) Hâksârîlik.....	92
VI- HORASAN'DA YAYGIN OLAN BİR TÜRK TARİKATI: YESEVİLİK.....	96

İKİNCİ BÖLÜM

I- HORASAN'IN ÖNEMLİ BİR ŞEHİRİ: BELH.....	105
--	-----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I- HORASAN'IN MERKEZİ: NİŞABUR.....	113
II- İSLÂM TARİHÇİ VE COĞRAFYACILARININ NİŞABUR HAKKINDAKİ SÖZLERİ.....	116

III- İSLÂM TARİHİNDE NİŞABUR.....	127
IV- NİŞABUR VE SELÇUKLULAR.....	131
V- NİŞABUR'UN EKONOMİK DURUMU.....	136
VI- NİŞABUR ŞEHRİ, NÜFUSU, SOSYAL YAPISI VE DİNÎ ZÜMRELER.....	146
a) Ehl-i Sünnet âlimleri.....	159
c) Şîîler (İmamîler).....	180
d) Sufiler.....	185
VII- NİŞABUR'DA KÜLTÜR HAYATI.....	193
a) Nişabur'da eğitim.....	195
b) Nişabur'da eğitim kurumları.....	200
1) Camiler:.....	201
2) Medreseler:.....	202
3) Hankâhlar:.....	205
c) Nişabur'da yetişen şair ve edipler.....	210
d) Nişabur'da yetişen âlim ve sufiler.....	224
Bibliyografya.....	229
Genel indeks.....	237

ÖNSÖZ

Türklerin Anadolu'da hâkimiyet kurmaya başladığı on birinci yüzyılın sonlarından itibaren başta Türkistan, Maverâ-ünnehir ve Horasan bölgeleri olmak üzere çeşitli bölgelerden Türk göçleri gelmeye başladı. Bu göçler esnasında Horasan'da teşekkül etmiş olan değişik Sufî akımlarının temsilcileri de vardı. Buraya gelen Sufîlerin amacı, kendilerine uygun bir çalışma ortamı aramanın dışında yeni topraklarında Türklerin benliklerini ve kültürlerini kaybetmeden hayatlarını devam ettirecek zemini hazırlamaktı.

Bu Sufî dervişlerinden Mevlâna Celâleddin-i Rumî gibi birçoğu Anadolu'da büyük şehirlere tercih ederek, görüşlerini şehirde yaşayan aydın kesimlere ve yöneticilere anlatmaya ve onlar arasında taraftar kazanmaya çalışmış, onlara doğru yolu göstermek için gayret sarf etmiştir. Onların aydın sınıf arasındaki etkisi devamlı olmuş, düşünce ve görüşleri pek çok edebiyat ve sanat eserine kaynaklık etmiştir.

Anadolu'ya göç yoluyla gelen Sufî dervişlerin bazıları ise, Horasan'da iyi bir eğitim görmüş olmalarına rağmen, Anadolu'da göçebe veya yarı göçebe Türkmenlerin arasına yerleşmişler, dinî ve dünyevî konularda onlara yol göstermeye çalışmışlar, onların sevgisini ve saygısını kazanmışlar, şehre yerleşen Horasan menseli velîler gibi düşüncelerinde insan sevgisini ön plâna çıkarmışlar, "baba" veya "dede" sıfatlarının yanında halkımız tarafından *Horasan erenleri* sıfatlarıyla da taltif edilmişlerdir.

Horasan erenlerinin en tanınmışısı hiç şüphesiz, görüş ve düşünceleri zamanımıza kadar geçerliliğini korumuş, Türk dilinin ve kültürünün Anadolu'da kaybolmadan kalmasında ve yayılıp

gelişmesinde büyük katkıları olmuş; Osmanlı Devleti'nin ve Yeniçeri Ocağı'nın kurulmasında dolaylı olarak rol oynamış ve hiçbir tasavvuf "pir"ine nasip olmayacak sayıda taraftar topluluğu kazanmış olan Hacı Bektaş-ı Velî'dir.

Hacı Bektaş-ı Velî ve diğer *Horasan erenlerinin* Anadolu'daki hayatları hakkında günümüze kadar yeterli olmasa da birçok araştırma yapılmış olmasına rağmen, onların doğdukları, öğrenim gördükleri ve gençliklerini geçirdikleri Horasan hakkında araştırmalar yok denecek kadar azdır. Biz bu boşluğu doldurmak amacıyla *Horasan erenlerinin* Anadolu'ya gelmelerinden önceye, yani Moğol istilâsına kadar Horasan'ı, genel olarak Mevlâna'nın doğduğu yer olan Belh'i ve özel olarak da Hacı Bektaş-ı Velî'nin doğup yetiştiği yer olan Horasan'ın merkezi Nişabur'u coğrafi, tarihî, iktisadî, dinî, edebî ve kültürel açıdan ele alarak bu konulara ışık tutmaya çalıştık.

Bu çalışmanın, on üçüncü yüzyıldan itibaren Anadolu'nun Türk yurdu olmasında önemli katkılarda bulunmuş ve kültür hayatımızı günümüze kadar etkilemiş olan manevî büyüklerimizin yetiştikleri ortamları aydınlatmaya katkı sağlayacağını ve bu konuda araştırma yapacaklara faydalı olacağını ummaktayız.

Mürsel ÖZTÜRK
Ankara 2001